

författarna redovisar frikostigt sina inspirationskällor och förebilder. Strävan att ge ämnet en teoretisk förankring kan dock i vissa av artiklarna bli lite ansträngd. Begrepp som representation, rumslig praktik, arena m.m. fungerar ibland väl som analysredskap men ter sig i vissa fall som påklistade tillämpningar. Med tanke på att författarna utgörs av såväl rutinerade som yngre forskare är en sådan spännvidd i framställningen ofrånkomlig. Som helhet ger *Moderna Landskap* en lockande introduktion till det vida forskningsfält som belyser människans förhållande till landskapet.

Agneta Åsgrim Berlin, Jönköping

Marie Hansson: *De skånska trädgårdarna och deras historia*. Foto: Björn Hansson. Bokförlaget Signum, Lund 1997. 252 s., ill. ISBN 91-87896-32-X.

Det ymniga flödet av trädgårdslitteratur har tillfört en ny genre under senare år, nämligen kulturhistoriska monografier över enskilda landskaps trädgårdshistoria. Sörmlands trädgårdar dokumenterades och fick sin historia skriven av etnologen Maria Flinck med den 1996 Augustprisbelönade *Tusen år i trädgård*. Den boken förefaller bli normbildande för efterföljande landskapsmonografier. Att Skåne, det ur hortikulturell synpunkt rikaste – och mest avvikande – av de svenska landskapen, skulle ägnas nästa trädgårdshistoriebok var angeläget och efterfrågat.

Denna gång är det medeltidsarkeologen och trädgårdsskribenten Marie Hansson, som på uppdrag av Skånes hembygdsförbund och Kristianstads länsmuseum inventerat äldre trädgårdar i de två tidigare Skånelänen. Dokumentationen, som utgår från idag befintliga trädgårdar, har fått en historisk fördjupning genom arkivstudier och referenser till främst äldre trädgårdslitteratur och arkeologiska undersökningar. Den fotografiska dokumentationen har utförts av naturfotografen Björn Hansson. Den kompletteras i viss utsträckning med äldre fotografier.

Bokens uppläggning är den etablerade ordningen för trädgårdshistoriska böcker, vilken innebär att läsaren via en kronologisk genomgång från förhistorisk tid och medeltid lotsas in i renässansens och barockens trädgårdar. Därpå får ståndssamhällets trädgårdar sin beskärda del – präster, borgare och bönder under 1700- och 1800-talen. När vi närmar oss vår egen tid presenteras de trädgårdskategorier som är resultat av tidens

samhälleliga värderingar och planering. Kyrkogårdar, stadsparker, nöjesparker och koloniträdgårdar redovisas i sparsmakat urval. 1800-talets stiltistoriska trädgårdar presenteras under rubrikerna "Historicism" och "Engelska trädgårdsideal". 1900-talets bidrag i form av trädgårdsstäder och planteringar runt flerfamiljshusen nämns liksom sekelskiftets egnahemsträdgårdar.

Av alla de kända prakt- och besöksträdgårdarna är flertalet representerade, såsom Sofiero, Norrviken och Vrams Gunnarstorp. (Den unika sjökaptens Pålssons trädgård från 1880-talet i Viken saknar jag dock.) Några enastående trädgårdsskapelser gives också plats, dels sådana skapade av särlingar som Nils Nilsson ("Hallsbergs stenar" i Lövestad), dels tre professionella trädgårdsartisters trädgårdar (landskapsarkitekten Sven-Ingvar Anderssons i S. Sandby, redaktör Ulla Molins i Höganäs och professor Gunnar Martinssons på Ven).

Redogörelserna för de olika typerna av trädgårdar blir i den här mångfalden naturligtvis övergripande och summariska. I den mycket ambitiösa introduktionen till trädgårdar som man idag kan se i landskapet, saknar jag egentligen bara den kategori som totalt sett dominerar det geografiska rummet. Jag tänker på efterkrigstidens villaträdgårdar med deras utveckling från nyttointriktad frukt- och grönsaksproduktion till funkisträdgårdarnas rekreationsytor samt de senaste decenniernas vurmande för det engelska cottage garden-idealet och de japaninspirerade stenarrangemangen. Avsaknaden av villaträdgården i redogörelsen kan författaren naturligtvis motivera med att den är för samtida för att räknas till trädgårdshistorien. Men då trädgårdar i boken presenteras utifrån deras tillstånd idag hade det också varit befogat med en kommentar av dagens villaträdgårdar, som att döma efter officiell statistik, engagerar allt fler människor för varje år.

Boken är volymmässigt främst en samtidsdokumentation av vad som idag återstår av historiska trädgårdar. Författaren har avstått från att djupdyka i de enskilda trädgårdarnas utvecklingshistoria, med hänvisning till att det inte är realistiskt i en översikt av det här slaget att utöva grundforskning i arkiven. Dock göres här och var nedslag i äldre källmaterial som kartor och bildkonst. Äldre foton bredvid foton av dagens trädgårdar ger en aning om de förändringsprocesser som alla trädgårdar är underkastade. Man kunde önskat mer av sådana jämförelser.

Värdefull är genomgången av den danska trädgårdskonstens betydelse för den skånska provinsen, inte minst genom de tryckta örtaböckerna från och med

1500-talet (som väl snarast bör hänföras till renässansen och inte förläggas till medeltiden. Denna svaghet för att göra företeelser äldre än de är genom att rubricera dem som medeltida är inte ovanlig inom trädgårdslitteraturen).

När det gäller växtmaterial och blomsternamn redovisas omsorgsfullt de källor och auktoriteter som refereras och växtlistor kompletteras ambitiöst varje kapitel. (Konsekvens och korrekthet härvidlag är jag inte kompetent att bedöma.) Fotografierna är genomgående av hög klass, en del precis så förförande vackra som man blivit bortskämd med i de senare årens trädgårdsromantiska böcker. Jag noterar tacksamt återgivningen av många välfunna detaljer ur trädgårdsrekvisitans värld, men saknar vid en del av de historiska illustrationerna källhänvisningar.

Boken har det sedvanliga formatet för konstböcker från Signums bokförlag, dvs. 24x22 cm och med sina närmare 1000 gram är den en riktig tungviktare, vilket gör att den dessvärre inte ryms i bilens handskfack eller i min axelväska för trädgårdsexkursioner i landskapet. Som introduktion *före* trädgårdsresan och som orientering i den skånska trädgårdens utveckling har boken en viktig uppgift. Den bör också kunna fungera som utgångspunkt och inspiration för fördjupade studier och forskning i den skånska hortikulturen.

Eva Londos, Jönköping

Lars Hallén och Mats Hellspong: *Svenska officersmässar. Mässar och mässliv*. Probus förlag, Stockholm 1998. 213 s., ill. ISBN 91-87184-51-6.

Jag satt i kadettmässen på Kungl Krigsskolan, Karlberg och drack kaffe efter maten när dagofficieren fångade min blick. Han vinkade mot mig: kom hit.

– Kadetten dricker kaffe med spretande lillfinger, sade han. Sånt gör man inte.

Det var direkt ur Krigsskolans berömda Blå Bok: ”Uppträdande utom tjänsten”, ett exempel på mässliv och mässetikett så som det sågs i armén under mitten av femtiotalet.

Men det handlade inte bara om snobbighet och klasstänkande. Det handlade om att slå vakt om en livsstil med djupa traditioner, inte bara inom officersyrket utan en stil som i stor utsträckning återspeglade borgerliga umgängesformer från Vett & Etikett och Saxons tidningsspalter, numera häcklade och förhåna-

de i en tid då man i en normbildande skola gärna sitter med mössa på inomhus och vardagligt tilltalar kvinnliga klasskamrater – och lärare också, för den delen – med allsköns könsord.

Om allt sådant gammalt bosch handlar *Svenska officersmässar*. Även om mycket av utrymmet upptas av bilder från interiörer, med föremål och traditionsnamn och gamla dammiga slag, värjor och pukor och kakelugnar och allsköns museala föremål från en tid som nyligen – alldeles nyss för att tala klartext – gått i graven, rymmer texten en förståelse och en insikt om ett ideal som nu anses mossigt och för all tid passé.

Men för den delen: när vi härnäst dukar till supé, med tända ljus och bästa porslinet, och en smula klädda utöver vardagens arbetsdress, är det kanske inte krångligare än så.

Fotograf är Lars Hallén, och låt mig fatta mig kort om illustrationerna: de är bortom all kritik en dokumentation av en tid som länge stod stilla, om ett musealt rum i den stat i staten som Krigsmakten till lands och sjöss var innan den slätkammades och blev försvarsmakt.

Där finns den utsträckta handen mot det förgångna med alla sina traditionsföremål exponerade. Det är vackert, det är stiligt, det är kanske också konstnärligt.

Texten till fotografierna är också gott reportage, bild och text samverkar väl.

Folklivsforskaren Mats Hellspong står bakom textens utformning, som utöver bildtexterna samlats till ett block i bokens första hälft.

Där granskas mässar och mässliv ur ett historiskt perspektiv, och med en gedigen militärhistorisk referensgrupp i bakgrunden. Inledningsvis ges en kort internationell utblick, innan hedarnas och andra mötesplatsers officerspaviljongar under Indelningsverkets tid granskas. Skildringen flyttar sedan med historiens utveckling in till garnisonsstädernas mässar, och synar officerslivets fest och vardag.

Och inte bara till lands. Flottans mässar och gunrum får besök, och hur det nya Flygvapnets traditionsmöster grundas på brittiska RAF och andra världskriget får sin förklaring.

”Mässlivets etikett” är rubrik på ett tungt vägande inledningskapitel. Där avhandlas det sociala mässlivet, klädsel och hälsande, rangordning och snorkighet. Ändå vidrörs bara med lätt hand om hur kravet på plikt och uppoffrande vidarebefordrades från äldre officersgenerationer till yngre, om hur mässen var ett etiskt centrum där idéer korsades, och där äldre officerares synpunkter förstås ofta fick företräde, dock alltmer